

Fóti Péter: A jó iskola (közösség – ellenség nélkül)

október 21, 2015

„Egyének kooperatív csoportja, akik között a kapcsolatok mélyebbek annál, mint amit az elvárt társadalmi szerepek előrnának. Ezek az emberek képesek egymással őszintén kommunikálni, közösen örülni, közösen gyászolni, és egymás helyzetébe magukat beleélni.”(M. Scott Peck:The Different Drum)

Bevezetés

Az alábbiakban megpróbálom vázolni, hogy milyen iskolát tartok jónak a 6 és 16 év közötti gyerekek számára.

Az emberi tanulás mindig interakcióban történik. A gyerekek kapcsolatban állnak a természettel, egymással, a felnőttekkel. A tanulás nem választható el attól, hogy hogyan kapcsolódunk egymáshoz. Ezek a kapcsolatok lehetnek biztosságot vagy bizonytalanságot nyújtók, lehetnek szabadságot nyújtók, vagy a szabadságot korlátozók. Ezek a megállapítások nem csak rövid távú leírását adják, annak ami emberek között történik, hanem hosszú távú folyamatok részei is, amelyek születésünk, vagy pontosabban fogantatásunkkor kezdődnek és halálunkig tartanak. Az emberi agy raktározza ezeknek a kapcsolatoknak a minőséget, és a biztosságos és szabad kapcsolatok kimutathatóan fejlesztik az agyat, új kapcsolatokat hoznak benne létre észrevétlenül egy pillanatban, de tapasztalhatóan hosszú távon.

Emberként mindig közösségekben élünk. Bár vannak közölünk, akik kivonultak a sivatagba, vagy évekre egy oszlop tetején éltek, legtöbbünk egész életét a többi emberrel közösen éli le. Egy közösségben megsokszorozódik túlélésünk esélye, ha összefogunk olyan dolgokat is véghezvihetünk, amire egyenként nem lennénk képesek. Mindebbe beletartozik az is, amit

tudásnak, bölcsességnek, tapasztalatnak nevezhetünk, amit tanulás útján érhetünk el.

Amit most írok az oktatásról az nagyon leegyszerűsítő: Amíg a tanulás korábban a közvetlen emberi közösségekben folyt, addig az utóbbi kétszáz évben a fiatalok oktatásának jó részét átvette az iskolarendszer intézménye. Az iskolarendszer igyekezett a korábbi idők oktatását átvenni és a gyerekeknek a modern világban szükséges dolgokat közvetíteni. Néha azonban a tanulás folyamatát túlzottan leegyszerűsítette, úgy gondolta, hogy a gyerekek fejébe betölthető a tananyag, és a tanulás csak akarat kérdése. Úgy látták sokan, hogy a gyerekek élete nem kell foglalkoztassa az iskolát. Amikor a gyerek átlépi az iskola kapuját, attól a pillanattól tanítható bármire. Ez sajnos nagyon nagy tévedés.

Egyrészt arról van szó, hogy mindenki másképp tanul, másrészt arról, hogy a tanulás minősége erősen függ az emberi kapcsolatoktól, amelyek az iskolában kialakulnak. Ha mindezekre nem figyelünk, akkor nem fogjuk érteni, hogy miért hullanak ki a gyerekek az iskolából, és miért égnek ki a tanárok. Persze mindezek csak a jéghegy csúcsai. Valójában a problémák számosabbak ennél, és sok gyereket és tanárt érintenek.

Az iskolarendszer nem egyszerűen gyerekeink képzője, hanem egyben minta arra, hogy hogyan fognak gyerekeink a későbbiekben élni. A családi kapcsolatokon túl az iskola adhat mintát arra, hogy hogyan lehet egymással békében együtt élni. Az iskola azonban rossz minta is lehet, ami károsan hat gyerekeinkre. Nem titkolom, hogy olyan világot képzelek, és olyan iskolát, ahol mindenkinek szava lehet abban, hogy milyen legyen ott az élet.

Az iskoláknak különféle funkciója lehet. Egy olyan körzetben, ahol a családok intaktak, és támogatják a gyerekeiket, egészen más kell lehet az iskola, mint ott ahol, a családok szegények, szétesettek, problémákkal küszködnek. Vannak azonban közös

alapelvek: minden iskolának törődnie kell a gyerekek teljes életével. Támogatást kell tudnia adnia azoknak, akiknek erre van szüksége, és támogatnia kell azokat a gyerekeket is, akik biztos háttérrel jönnek az iskolába. A tanároknak sokoldalú embernek kell lenniük: nemcsak felkészültségen lenniük egy-egy szak tekintetében hanem érteniük kell a gyerekek lelki igényeit is (szabadság + biztonság).

Szembe kell néznünk azzal, hogy a mi nyugati kultúránkban két egymással szemben álló irányzat befolyásolja az iskolarendszert. Az egyik irányzat a közösségekben belüli kooperációt (együttműködést), az egyenlőséget hangsúlyozza és a vezetést szolgálatnak képzelel el, míg a másik irányzat a versenyt helyezi középpontba, az egyéni sikerre koncentrál, az engedelmessegre, és az egymás feletti hatalomra oktat.¹

Közösségi (partner) modell	Egyéni (domináns) modell
kooperáció (együttműködés)	verseny
egyenlőség	egyéni siker
tájékoztatottság	engedelmeség
decentralizáció, a hatalom megosztása	hatalom egymás felett
lapos hierarchia	erős merev hierarchia
Nincs ellenségkép	Mindig van ellenség

A közösségi (partneri) modell már az iskolában is hangsúlyozza, hogy fontos az egyenlőség, egymás igazságos megítélése, hogy a közösség minden tagja hozzá tud járulni a jóléthez. A közösség azokra bízta a vezetést/azokat választja vezetőinek, akik ezeket az értékeket vallják, és akik ezeknek az értékeknek a jegyében vezetik a közösséget. A tanár, mint vezető itt a gyerekeket szolgálja (nem szolgál!). Ezekben a közösségekben természetes, hogy a tagok képesek a másik érdekében áldozatot hozni, hogy szeretik egymást, hogy szeretettel bánnak egymással.

Az egyéni (domináns) modell erős hierarchiákat épít, hangsúlyozza, hogy nem vagyunk egyenlők, hogy vannak, akik okosabbak, szebbek, tehetségesebbek a többiekénél, akik ennél fogva kiemelkednek a közösségből, és akik vezetésre termettek.

Ez ellen a modell ellen több-kevesebb sikerrel harc folyik kultúránkon belül. Harcolunk a kötelezően előírt dolgok, a domináns modellel együtt járó nyílt és burkolt erőszak ellen, harcolunk egymás alárendelése ellen, az igazságosság megsértése ellen. Ezt a harcot az iskolákon belül is meg kell vívni.

A közösségi (partneri) modellt kedvelő tanár számára ez azt jelenti, hogy az iskolában (az osztályban) a tanár azon gondolkodik, hogy hogyan oszthatja meg vezető funkcióját és felelősséget a gyerekekkel. (ez persze nem mentesíti őt a felelősség alól!). Vannak útjai annak, hogyan lehet bevonni a gyerekeket a döntési folyamatokba, a konfliktus-kezelésbe, hogyan lehet elősegíteni a kooperációt, a demokráciát, az egyenlőséget, az igazságosságot az iskolán (osztályon) belül.

Az utóbbi 100 évben a hierarchikus szervezetek túlzottan megerősödtek és fenyegetni látszanak az emberiség jövőjét. Ezek az azok a szervezetek, ahol eltűnik a felelősség a környezetért, a világ egyéb globális problémái iránt. Ezeket a szervezeteket valóban csak a profit hajhászása tartja életben. Ezért kellene megerősíteni velük szemben a közösségi iskolákat, klubokat, civil szervezeteket, a demokratikus civil társadalmat. Olyan közösségekre van szükség, ahol az emberek igazán ismerik egymást, ahol gondoskodnak egymásról, ahol őszinték egymáshoz, és nem bújnak a foglalkozásukhoz tartozó elidegenedett szerepek mögé. Ilyen szervezetekre van szükségünk, amelyekben a belső motiváció, a csapatmunka, az érzelmi azonosulás játssza főszerepet és ezzel erősítik a társadalmat.

Mielőtt a pedagógia mélyebb bugyraiba pillantanék, néhány megjegyzés arról, hogy milyennek gondolom az iparszerű iskola

helyébe lépő közösségi iskolát: Az iskola legyen egy kisváros, ne egy metropolis. Ne forduljon elő, hogy valaki, amikor elmegy egy iskolatársa mellett, akkor ne tudja, hogy ki ő. Az iskolában biztosítsunk időt arra, hogy az emberi kapcsolatok megerősödjenek. Legyen hosszú az ebéidő, legyenek projektek, amik lehetővé teszik a közös munkát a gyerekek, a felnőttek között. Mindehhez meg kell szüntetni azt a rohanást, ami sok mai iskola életét megmérgezi. A tananyag nem mennyiségi, hanem minőségi kérdés. A tananyagot gondosan redukálni kell, és meg kell értetni a tanárokkal, hogy a minél több óra egy-egy tárgyból nem szabad, hogy presztízskérdés legyen. Az iskolában kisebb csoportok dolgozzanak közösen a problémákon. Így derülhet ki a csoportokon belül az, hogy ki miben erős, és így mivel tudja legjobban előrevinni a csoportok sikerét. Mindenképpen legyen az iskolán belül közösségi szolgálat. A közös takarítás, főzés, a környező település problémáinak megismerése és megoldása nagyban erősíti az iskolai közösségeket. Ez a munka meg tudja melegíteni mindenki szívét, azért is, aki segít és azért is, akin segítenek. Egyszer egy tanár azt mondta nekem: „Ha egyszer össze vagy zavarodva azzal kapcsolatban, hogy ki is vagy te, akkor szolgáljál (segíts) másokat, és te is megtalálod magad”. Mindezek segítenek közös célokat találni, amely tovább erősítheti a tagok közötti köteleket. A gyerekeket nem szabad elzárni az iskolát körülvevő világtól, mert a problémákkal való megküzdés közben fejlődik problémamegoldó készségük és ezzel tanulási képességük is. Az iskolában foglalkozni kell az összes társadalmi problémával, a szegénységtől kezdve, az erőszakig, a lelki betegségektől a traumatikus lelki sérülésekig. Beszélni kell a terrorizmusról, a háborúkról, a vallásokról és helyet kell adni annak, hogy a gyerekek is elmondják tapasztalataikat.

Mindebbe be kell vonni az iskolai gyerekek szüleit is, ezzel is erősítve a nagyobb közösség és az iskola kapcsolatait. Nem elég, ha a szülők eljönnek a szülői értekezletekre. Be kell vonni őket a közös gondolkodásba, a tervezésbe is.

Egy igazi közösségben a tagoknak nem csupán közös érdeklődésük, feladatuk és céljaik vannak, hanem közös az életük és öntudatuk. A közösség nem zárt, hanem befogadó, és nem ápol ellenségképeket. Elfogadja tagjai egyéni különbözőségét, nem akarja őket egyformaságra kényszeríteni. A vezetés és a felelősség megosztott, mindenkinek van szava a közösség feladatainak meghatározásában és abban, hogy ezeket hogyan lehet a legjobban elérni; a közösségen belül nincsen harc hierarchikus pozíciók elérésére. Erre van ma nagy szükség.

Szerkesztette: Molnár Kata

Irodalom:

- Mi is az a demokratikus oktatás? – Interjú Chris Mercogliano-val, az 1973 óta működő Albany Free School igazgatójával
- Fóti Péter: Egy álom
- Bill Curry: A Dartington Hall iskola